

Kunstner på kontrakt: Kampen for stabilitet i kunstens verden

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Det altoverskyggende fokus på samfundsøkonomisk værdiskabelse kan virke paradoksalt, når vi ser på den tavshedskultur, der har domineret samtalen om kunstneres økonomiske forhold. Artiklen runder

nogle af de forhold, der gør sig gældende i et arbejdsliv som kunstner; bl.a. med et indkig i det at tilhøre et helt igennem ureguleret arbejdsmarked.

SIGNE KLEJS

Kunstner og forperson
for KUFA – Kunstnernes
Fagforening,
signeklejs@gmail.com

Selvom det at skabe kunst kan synes glamourøst og som en drøm af et arbejde, er det ofte en virkelighed med manglende stabilitet, små økonomier og uden de rettigheder, som de fleste arbejdstagere herhjemme tager som en selvfølge: feriepenge, arbejdsgiverbetalt pensionsopsparing og adgang til dagpenge.

KUFA – Kunstnernes Fagforening arbejder for kunstneres vilkår og har i mere end 30 år ejet KKART – Kunstnernes Kooperative ApS: En virksomhed, som ansætter kunstnere som lønmodtagere til at skabe kunst. Her arbejder man under overenskomst, hvor virksomheden har det økonomiske, administrative og juridiske ansvar. Og så kan man få dagpenge i perioder uden opgaver. KUFA startede i 1981 som en billedkunstnerisk organisation, men organiserer i dag kunstnere, der arbejder med visuel kunst i bred forstand.

Økonomier i kunst og kunstens værdi

Kunstneres erhvervsøkonomiske forhold strækker sig fra at have egen butik på markedspræmisses til subsidierede økonomier. De salgbare værker formidles ad ikke-organiserede kanaler, såsom webshops eller udstillinger, og i nogle tilfælde af en gallerist eller agent, der får en god halvdel af beløbet ved salg. I førstnævnte tilfælde er prisen for et værk sat efter ”mavefornemmelse” samt anciennitet eller bud, og i sidstnævnte fastsættes prisen i samarbejde med galleristen, der præsenterer værket ad sine kanaler. Den subsidierede del af kunstproduktionen finansierer kunst, der ikke nødvendigvis har et salgbart format eller formål, men som repræsenterer en værdi, der ikke kan udmåles i kroner og ører.

Således investerer statslige og private fonde i kunstnere, udstillingssteder, udstillinger og værker i det offentlige rum, som reflekterer tidsånden og vores kulturhistorie. Hertil betyder Kunstcirkulæret fra 2004, at 1,5 pct. af håndværkerudgifterne til større statsligt byggeri går til kunstnerisk udsmykning. Også private byggeprojekter inddrager kunsten i nybyggerier og større restaureringer. Kunst er en integreret del af de fysiske rammer, vi opholder os i.

Statens Kunstfond, der støtter dansk kunst og kulturliv med 500 millioner om året, har øverst på agendaen, at kunst skal være tilgængelig for alle borgere i hele landet og være så mangfoldig, at alle kan spejle sig i den. Flere og flere undersøgelser peger på kunstens positive værdi – at mennesker ganske enkelt trives bedre med kunst omkring sig (Sundhedsstyrelsen, 2020).

Samtidigt udgør kunst, design og kultur et vigtigt bidrag til BNP. Det viser en kulturpolitisk redegørelse fra maj 2023, som kulturminister Jakob Engel-Schmidt gennemførte for første gang siden 1997 (Kulturministeriet, 2023). Her ses det, at kultur- og medieområdet omsætter for 188 mia. kroner om året. Det er mere end landbrug, skov og fødevarer, der til sammenligning omsætter for 87 mia. kroner. Det faktum giver anledning til at genbesøge den almindelige opfattelse af kulturens position i samfundet. Kort tid inden den kulturpolitiske redegørelse udkom, havde organisationerne på kulturområdet igangsat nye initiativer – bl.a. et statistisk projekt, som Dansk Kunstnerråd søsatte, i samarbejde med Danmarks Statistik – finansieret af Kulturministeriet. Det er blevet til publikationen *Kunstnere i Tal*, der udkom i april 2024 (Dansk Kunstnerråd, 2024).

Mange kunstneres indtjening ligger lige omkring fattigdomsgrænsen – og pengene er tjent under dårlige vilkår. Tal fra 2018 viser, at 17 pct. af kunstnere i Danmark tjener under 100.000 kr. om året på deres kunst.

Behovet for tal på kunsten stod klart under coronakrisen, hvor der ikke fandtes opdaterede data på forholdene hos landets kunstarbejdere. Uden data, ingen politiske argumenter eller aftaler til at støtte området. Der blev derfor i 2020 iværksat en række akutte undersøgelser i de enkelte organisationer blandt medlemmerne som dannede grundlag for udarbejdelsen af hjælpepakker. Her stod det klart, at mange af kunstneres indtjening ligger lige omkring fattigdomsgrænsen – og at de penge er tjent under dårlige vilkår. Tal fra 2018 viser, at 17 pct. af kunstnere tjener under 100.000 kr. om året på deres kunst (Bille et al. 2018). Mange kunstnere er afhængige af dagpenge, men en lang række forhold i de offentlige systemer er ikke gearret til freelancevirksomhed, patchwork-økonomier og honoraraflønninger. Reglerne er vanskelige at gennemskue, og man kan i værste fald miste sin dagpengeret.

Usikre vilkår, manglende data og tavshed

Uden data, intet værktøj til at underbygge synspunkter eller lægge politiske strategiske planer. Kunstnerne fik hjælpepakker, og vi lærte et nyt begreb: patchwork-økonomi. En økonomi sammensat af salg, legater og job ved siden af som underviser, lagerarbejder eller i sundhedssektoren, som tilsammen udgjorde en medianindkomst for billedkunstnere på 216.000 kr. årligt i 2018

(Danmarks Statistik, 2022). Det kom bl.a. bag på daværende kulturminister, der på et zoom-møde om hjælpepakker kvitterede for sin nyligt erhvervede indsigt med spørgsmålet: ”Hvorfor vil nogle arbejde for så lidt?”

De prekære lønforhold har medført en tavshedskultur om kunstnernes privatøkonomi. Tavsheden har ikke bidraget til udviklingen af området – snarere tilført et røgslør, der har gjort hele branchen umælende i en årrække.

De prekære lønforhold har medført en tavshedskultur om kunstnernes privatøkonomi. Tavsheden har ikke bidraget til udviklingen af området – snarere tilført et røgslør, der har gjort hele branchen umælende i en årrække, imens det øvrige samfund har fulgt med den generelle prisudvikling. En række tendenser de seneste år har pustet til tågerne, og der er momentum i det kulturpolitiske landskab, der kan sætte skub i forandringsprocesser.

Det øvrige fokus på kulturlivets uhensigtsmæssige sexistiske forhold, der blev blotlagt under den seneste #MeToo-bølge herhjemme (2020), har medvirket til at samtalen er blevet tydeligere og højere. Som da kunstnerduoen Hesselholt & Mejlvang offentliggjorde, at de var blevet tilbudt en lysestage som løn for en Artist Talk. Da de tog bladet fra munden var det med vished om, at de nok aldrig igen vil blive inviteret til at udstille på samme museum. Et andet eksempel er kunstner Rosa Marie Frang, som i 2020 udgav podcasten Rosas Reality Radio, der blev en stor lyttersucces. Hovedpersonen i podcasten beskriver følgevirkningerne af manglende stabilitet og ordentlige arbejdsforhold, og som i tillæg kortlægger de udtalte regler for samtalen om penge iblandt kollegaer (Frang, 2020).

I 2023 tog Frang ordet til Bikuben Fondens Kaffeklub-arrangement på Kunsthall Charlottenborg – et udstillingssted for samtidskunst. Her fremførte hun en performance, adresseret til kulturminister Jakob Engel-Schmidt, som var en del af panelet. En ”Uopfordret jobansøgning til Kulturministeren” hedder værket, hvori hun skildrer de mange egenskaber, man er nødt til at tilegne sig som kunstner for at føre en professionel forretning. Der er ofte ikke penge nok til at hyre den nødvendige arbejdskraft. Sammen med andre tendenser i kulturlivet, der peger på skævvridninger ift. repræsentation, diversitet og ligestilling, er samtalen om de uligevægtige præmisser i kunstverdenen kommet for at blive. Så nu må vi snakke om, hvad der skal gøres.

Minimumshonoraraftalen og Kunstnere i Tal

For en organisation som KUFA – Kunstnernes Fagforening, der repræsenterer kunstnere bredt, er mobilisering af forandring en nærliggende agenda – både strukturelt udadtil og kulturelt indadtil.

Udadtil har en aftale som Minimumshonoraraftalen en stor betydning. Den er indgået mellem kunstnerorganisationerne (BKF, KUFA, UKK) og ODM (Organisationen Danske Museer) i 2018, og siden 2023 er også FKD (Foreningen for Kunsthaller i Danmark) kommet med i aftalen (KUFA, 2023). Aftalen sikrer kunstneren et minimumshonorar, der gives for den værdi, værket bidrager med til en udstilling. Der er tale om et absolut minimumsbeløb. Herudover skal en rimelig udstillingsaftale forhandles på plads, med hvad det indebærer af dækning af omkostninger for materialeforbrug, ophængning, transport, udstillingstekst samt foredrag. Aftalen er et vigtigt skridt i udviklingen af kunstnernes vilkår, hvor udstillingsstederne med aftalen for første gang anerkender, at den værdi kunstnernes værker bidrager med på udstillingerne, skal honoreres.

Det taler sit eget tydelige sprog om en skævvreden praksis, hvor museumsdirektører, ledere, kuratorer på de store udstillingssteder sidder i lønnede, faste stillinger, og hvor de, der skaber indholdet, får lidt hvis overhovedet noget ud over minimumshonoraret. Desuden har kunstneren i mange tilfælde selv dækket omkostningerne ved at skabe værkerne, medmindre en fond har bidraget med midler til udstillingen. Det peger på et strukturelt problem, som der bør sættes ind overfor. Her kan man se på den hollandske model Fair Practice Code, som har til formål at sikre rimelige vilkår i fem essentielle aspekter af kulturproduktion (Breure et al., 2018). I Holland skal man bruge kodekset, hvis man får statsstøtte til sin institution – uanset om man er et teater, et udstillingssted eller et spillested. Det ændrer grundlæggende præmissen for kunstproduktionen og samtalen om den og er et eksempel på, hvordan *best practice* kan komme det skabende kulturliv til gode i bredden.

Ud over en fair betaling, hver gang en kunstner er på arbejde, bør kunstnere sikres adgang til et minimum af rettigheder, med blik for at det kun er en lille andel af selvstændige kunstnere, der opnår en omsætning, som selvstændigt erhvervsdrivende indenfor kommercielle fag – og dermed kan forsikre sig selv. Kun 15 procent af billedkunstnere og formgivere tjener nemlig mere end 75 procent af deres samlede indkomst på deres kunstneriske virke. I gennemsnit kommer under halvdelen af en kunstners løn fra kunstnerisk virke så som udsmykningsopgaver, kunstsalg eller huskunstnerordninger og andre projekter. En patchworkøkonomi sammensat af 1-2 arbejdspladser ud over det kunstneriske virke udfordrer det primære fokus: kunstnerisk skaben.

Indadtil skal vi booste det mindset hos kunstnerne, der skal til for at bidrage til forandringen indefra. Kunstnerne skal mindes om, at de har rettigheder, og det er en opgave, vi som fagforening påtager os. Vi hjælper medlemmerne til at stå bedre i samtalen med opdragsgiveren ved bl.a. at tilskynde til at tage en rimelig betaling for ens arbejde. Vi ser gerne, at kunstnerne er nysgerrige på, hvordan de kan agere i forhandlingssituationer, og når de prissætter deres arbejde. Her står organisationerne naturligvis klar med opdaterede prislister, *best practice* og rådgivning. Vi står i begyndelsen af en kulturforandring, og det kan tage tid, før gamle vaner bliver til nye praksisser.

Ovennævnte forudsætninger vanskeliggør kulturforandringen, for de prekære mønstre er selvforstærkende. Når man står med økonomisk uforudsigelighed og ustabilitet, dårlige muligheder ved sygdom, mangler man det overskud, der kan mobilisere troen på, at man kan ændre noget.

I tillæg her til er der en øget risiko for asymmetrisk magtfordeling imellem arbejdsgiver og arbejdstager. Mange oplever et ønske om at *please* arbejdsgiveren for ikke at miste status af frygt for at blive afvist fremover. Det asymmetriske forhold kan føre til uhensigtsmæssige hændelser og i værste fald magtmisbrug og sexismen. I en undersøgelse i 2020 afslørede KUFA sammen med BKF, at et stort antal medlemmer gentagne gange havde oplevet sexismen i deres arbejdsliv.

➤ **Jeg er ret sikker på, at samfundet med en relativt lille investering vil få mangefold tilbage fra en kunstnerstand, der elsker at arbejde med sit fag, og som hellere end gerne udfolder sit faglige potentiale. For med blot lidt mere stabile rammer kan kunstnerne fokusere på det de er gode til: at skabe kunst.**

Disse forhold peger på vigtigheden af, at ændringen også er politisk – både strukturelt og økonomisk, så det kan skabe incitament og mod hos den enkelte. Til gengæld er jeg ret sikker på, at samfundet med en relativt lille investering vil få mangefold tilbage fra en kunstnerstand, der elsker at arbejde med sit fag, og som hellere end gerne udfolder sit faglige potentiale. For med blot lidt mere stabile rammer, kan kunstnerne fokusere på det de er gode til: at skabe kunst. Det ser vi udfoldet i KKART-regi.

KKART

Som nævnt indledningsvis stiftede KUFA KKART tilbage i 80'erne som et aktivistisk værktøj til bedre forhold for kunstnere. I KKART – Kunstnernes Kooperative ApS bliver kunstnere ansat i lønmodtagerforhold, hvor de arbejder under overenskomst og får adgang til de rettigheder, man har som ansat: feriepenge, barsel og dagpenge. Her udfører man kunst, der sælges i virksomhedens regi, som sørger for kontrakter, og som har det økonomiske og juridiske ansvar. KKART er et kooperativ, som gennem tiden har været et mindre foretagende, men som de seneste år har undergået en organisationsudvikling, hvilket i dag betyder, at virksomheden kan vokse – og dermed ansætte flere kunstnere, der kan arbejde under ordnede forhold.

KKART er et godt alternativ til en enkeltmandsvirksomhed og til dem, der arbejder i den kunstneriske gråzone, hvor honorarer og legater udbetales til NemKontoen og derfor påvirker tilskuddet til daginstitutionspladsen og bo-

ligsikringen. KKART samler trådene, for virksomheden kan ansætte kunstnere, der løser kunstrelaterede opgaver i både ind- og udland, og når arbejdsforholdet ophører, kan man gå på dagpenge – som alle andre lønmodtagere, der har en arbejdsløshedsforsikring som medlem af en a-kasse.

Kunstens meningsskabende praksis

Der er meget godt at sige om kunstnerfaget, når indsats, økonomi og vilkår balancerer. Arbejdet giver frihed i forhold til arbejdstid, format og udtryk. Det kan være et varieret og interessant arbejdsliv med gode oplevelser, inddragende processer, kollegiale møder, internationale Artist in Residence-programmer, inspirerende samarbejder og en fundamental glæde ved at skabe noget, som verden ikke før har set. Man kan opleve at bidrage til samfundsudviklingen i kraft af en værkpraksis, der reflekterer og kommenterer på samtiden.

Der er nye tendenser, der antyder bedre forhold og mere fair practice. Vi har tilegnet os nye redskaber (tal på kunsten), der er taget et opgør med tavshedskulturen, og fra Kulturministeriets side er kulturens position i samfundet kommet tydeligere i spil – ikke kun i de forventelige rammer af kulturinstitutionerne, men også som en vigtig faktor for bedre trivsel blandt landets borgere.

Som jeg ser det, skal man anerkende kunstnerisk skaben som grundforskning i vores kultur, der kan sidestilles med andre fags behov for forskning for udvikling.

Kulturens fagorganisationer samarbejder i højere grad end tidligere, for når kulturen finder en samlet stemme, har det en større indflydelse på de politiske niveauer.

Som jeg ser det, skal man anerkende kunstnerisk skaben som grundforskning i vores kultur, der kan sidestilles med andre fags behov for forskning for udvikling. Derfor skal der investeres i faget, så kunstnerstanden kan indfri det faglige potentiale, som i dag kun udnyttes delvist. Det vil føre til flere værker af høj kvalitet og en øget rækkevidde og en bredere mangfoldig spændvidde. Det vil styrke kulturen i Danmark bredt; en vinding for fællesskabet og sammenhængskraften i en polariseret virkelighed, der er domineret af vækst, forbrug og præstation i et kontinuerligt og stadigt mere intensivt bombardement. Kulturlivet med til at holde sammen på os som et folk – det er vel indsatsen værd?

Litteratur

- Bille, Trine, Flemming Olsen og Søren Nikolai Horndrup. (2018), *Billedkunstens økonomiske rum – Pixi-udgave*. CBS – Copenhagen Business School. <https://services-webdav.cbs.dk/doc/CBS.dk/Research/Billedkunstens%20%C3%B8konomiske%20rum%20-%20Pixi-udgave.pdf>
- Breure, Anne, Yvonne Grootenboer, Michelle Schulkens, Jan Zoet og Marianne Veersteegh (2018), *Fair Practice Code*, fairpractice-code-eng-2019-digitaal.pdf (fairpracticecode.nl)
- Danmarks Statistik (2022), *Af rapportering af COVID-19 pandemiens indvirkning på kunstnernes indtjening og beskæftigelse*, Undersøgelse af COVID-19 pandemiens indvirkning på kunstnernes indtjening, beskæftigelse og produktion (dansk-kunstnerraad.dk)
- Dansk Kunstnerråd (2024), *Kunstnere i Tal – om statistikken Kunstnere i Danmark*, https://dansk-kunstnerraad.dk/wp-content/uploads/2024/03/DKR_Kunstnereital2024_2.pdf
- Frang, Rosa Marie (2020), *Rosa's Reality Radio*, Rosa's Reality Radio – Rosa Marie Frang (rosasreality.com)
- KUFA (2023), *Anbefalede minimumshonorarer for kunstneres udstillinger på museer og kunsthaller i Danmark pr. 1. august 2023*, Minimumshonoraraftalen 2022-24 (kufa.dk)
- Kulturministeriet (2023), *Kulturpolitisk redegørelse [R 14]*, https://kum.dk/fileadmin/_kum/1_Nyheder_og_presse/2023/Kulturpolitisk-redegoerelse_TG.pdf
- Sundhedsstyrelsen (2020), *Kultur på Recept*, www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/Kultur-paa-recept_tvaergaaende-evaluering_foraar-2020.ashx